

Krzysztof Augustyniak

Proces formowania pułków piechoty liniowej w województwie płockim w okresie powstania listopadowego

Zeszyty Naukowe Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego 29, 15-24

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

PROCES FORMOWANIA PUŁKÓW PIECHOTY LINIOWEJ W WOJEWÓDZTWIE PŁOCKIM W OKRESIE POWSTANIA LISTOPADOWEGO

THE PROCESS OF FORMING THE LINE INFANTRY REGIMENTS IN THE PROVINCE OF PŁOCK IN THE NOVEMBER UPRISING

Polskie zrywy niepodległościowe doczekały się w rodzimej historiografii wielu wartościowych opracowań. Powstanie listopadowe i związana z nim wojna polsko-rosyjska 1831 roku należą do najlepiej opisanych wydarzeń w historii Polski. Historycy podejmowali tematy związane z dziejami militarnymi i politycznymi zrywu. Do najważniejszych opracowań tego okresu należą prace Wacława Tokarza¹, Aliny Barszczewskiej-Krupy², Jana Ziółka³, Jana Skarbka⁴, Adama Białczaka⁵, Tomasza Strzeżka⁶ czy Wojciecha Saletry⁷. U niektórych z przytoczonych autorów można zauważyć zainteresowanie poszczególnymi województwami w okresie powstania listopadowego.

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie procesu mobilizacji pułków piechoty w województwie płockim (późniejszych pułków piechoty liniowej) w powstaniu listopadowym.

Materiał do rozważań dostarczyły przede wszystkim archiwalia zgromadzone w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie, w zespole Władze Centralne Powstania Listopadowego. Przydatne okazały się również materiały wydane przez Bronisława Pawłowskiego⁸. Uzupełnieniem wspomnianych źródeł były relacje pamiętnikarskie uczestników powstania, które są niezmiernie obfite.

* Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie.

¹ W. Tokarz, *Wojna polsko-rosyjska 1830 i 1831*, Warszawa 1994.

² A. Barszczewska-Krupa, *Województwo kaliskie i mazowieckie w powstaniu listopadowym (1830–1831)*, Łódź 1965.

³ J. Ziółek, *Mobilizacja sił zbrojnych na lewobrzeżu Wisły 1830–1831*, Lublin 1973; idem, *Piechota nowej organizacji w powstaniu listopadowym*, „Studia i Materiały do Historii Wojskowości” 1976, t. 20, s. 165–200.

⁴ J. Skarbek, *Województwo lubelskie w powstaniu listopadowym 1830–1831*, cz. 1–2, Lublin 2011.

⁵ A. Białczak, *Organizacja lokalnej siły zbrojnej w Obwodzie Ostrołęckim i Przasnyskim w czasie Powstania Listopadowego*, „Zeszyty Naukowe OTN” 1996, z. X, s. 72–85.

⁶ T. Strzeżek, *Kawaleria Królestwa Polskiego w powstaniu listopadowym. Mobilizacja i podstawy funkcjonowania w wojnie*, Olsztyn 2006.

⁷ W. Saletra, *Krakowskie i sandomierskie w czas powstania listopadowego. Administracja, wysiłki zbrojne, postawa społeczeństwa*, Sandomierz 2006.

⁸ *Źródła do dziejów wojny polsko-rosyjskiej 1830–1831*, wydał B. Pawłowski, t. 1, Warszawa 1931 (dalej: *Źródła*).

Formowanie omawianych pułków piechoty jest częścią szerszego zjawiska – zwiększania potencjału militarnego Królestwa Polskiego przed nieuniknioną wojną z Cesarstwem Rosyjskim. Początkowo dyktator – Józef Chłopicki⁹ – łudząc się, że negocjacje z carem przyniosą korzystne rezultaty, nie przykładął większej wagi do mobilizacji nowych oddziałów. Twierdził, że nie potrzebuje „ruchawki”. Jednakże w wyniku nieudanych pertraktacji, pod wpływem Rady Najwyższej Narodowej¹⁰, zdecydował o zwiększeniu wojska liniowego. 10 stycznia 1831 roku Chłopicki wydał rozkaz o utworzeniu nowych pułków liniowych z Gwardii Ruchomej. W myśl postanowień rozkazu powołano 16 nowych pułków piechoty, po dwa z województwa. Każdy z oddziałów składał się z trzech batalionów. W sumie, na potrzeby nowych formacji powołano 43 839 gwardzistów¹¹.

Komisja Rządowa Wojny i Komisja Rządowa Spraw Wewnętrznych i Policji po konsultacjach miały określić miejsca, w których miała przebiegać organizacja pułków. Rozkład ogólnej liczby poborowych na poszczególne województwa przedstawia Tabela 1.¹²

Tabela 1
Rozkład ogólnej liczby poborowych w województwach

Województwo	Liczba poborowych
krakowskie	4318
sandomierskie	4681
kaliskie	6337
lubelskie	5404
płockie	4927
mazowieckie	6432
podlaskie	4608
augustowskie	5745
miasto stołeczne Warszawa	1387

Źródło: AGAD, WCPL, rkps 503, Formowanie nowych pułków piechoty, k. 7.

Dyktator zaznaczał, iż ludzie wcielani do pułków powinni być wybrani spośród „ludzi celujących siłą fizyczną i moralną”¹³. Według wytycznych należało

⁹ Józef Chłopicki – polski generał, dyktator powstania listopadowego, ur. 14 marca 1771 r. w Kapustnie na Wołyniu. Karierę wojskową rozpoczął w 1785 r. Walczył w 1792 i 1794 r. w szeregach polskiej armii. Następnie w Legionach Polskich we Włoszech. W okresie wojen napoleońskich awansował do stopnia generała dywizji.

¹⁰ Rząd powołany 21 grudnia 1830 r.

¹¹ Archiwum Główne Akt Dawnych (dalej: AGAD), zespół: Władze Centralne Powstania Listopadowego (dalej: WCPL), rkps 503, k. 12.

¹² Ibidem.

¹³ Ibidem.

uniknąć powoływania do służby mężczyzn posiadających rodzinę, a także „utrzymujących” gospodarstwo rolne oraz pracujących w fabrykach produkujących na potrzeby wojska. Żydzi byli również uwolnieni ze służby, gdyż opłacali specjalny podatek. Nie było natomiast przeszkód, by wstępować w szeregi wojska liniowego ochotniczo¹⁴.

Artykuł 4. omawianego rozkazu określał, jakie elementy ubioru miał posiadać żołnierz. Były to: podszyta płótnem wołoszka¹⁵ z kołnierzem, w kolorze charakterystycznym dla danego województwa (w razie niedostatków nowego sukna do produkcji wołoszek miały być wykorzystane odpowiednio przerobione sukmany), ciepły kaftan z rękawami lub kożuszek, długie spodnie z sukna „szaraczkowego” lub, w wypadku braku takowego, z takiego samego jak wołoszka – podszyte płótnem. Na głowie piechurzy nosić mieli furażerki z lampasem w kolorze wojewódzkim. Poza tym na ubiór żołnierza składały się krótkie buty lub ciżmy, dwa halsztuchy¹⁶ z czarnego sukna, trzy koszule, para rękawiczek sukiennych bez palców oraz bielezna¹⁷. Województwa miały otrzymać wynagrodzenie za wymieniony wyżej ubiór.

Szczegółowe opracowanie rozkładu przypisanych kontyngentów spadło na władze wojewódzkie i obwodowe. Władze centralne podkreślały, że na wsiach powołać należy właścicieli nieruchomości, zaś w miastach właścicieli nieruchomości oraz domów. Miało to zapobiec powoływaniu elementów niepewnych, rewolucyjnych.

Uzbrojenie oraz pozostałą część wyposażenia dostarczyć miała Komisja Rządowa Wojny (dalej: KRzW)¹⁸.

Przewidziany postanowieniem kontyngent wybrany został spośród ludzi wchodzących w skład Gwardii Ruchomej. Nad prawidłowym przebiegiem tego procesu mieli czuwać wyznaczeni przez KRzW oficerowie. Ich zadaniem było dostarczenie ludzi, uzbrojenia i oporządzenia do wyznaczonych punktów, w których planowano formację jednostek¹⁹. Szeregi Gwardii Ruchomej miały zostać uzupełnione do stanów przewidzianych dekretem dyktatora z 25 grudnia 1830 roku.²⁰ Formacja omawianych pułków piechoty przebiegała stosunkowo sprawnie. Nie bez znaczenia był fakt, iż materiał ludzki niezbędny do powołania oddziału był już zebrany w kadrach Gwardii Ruchomej. Uniknięto w ten sposób kłopotów z powolnym zapełnianiem stanów etatowych. Już pięć dni po ogłoszeniu decyzji o tworzeniu nowych formacji piechoty KRzW informowała Komisję Rządową Spraw Wewnętrznych i Policji (dalej: KRzSWiP) o tym, że „...organizacja tych pułków jest już ukończoną. Dowódcy pułków i batalionów mianowani i rozkaz dla stawienia się w miejscach wskazanych otrzymali”²¹. Były to informacje zdecydowanie przesadzone, gdyż proces formowania dopiero się rozpoczął i trudno mówić o tym, by miał się szybko zakończyć. W toku formowania omawianych

¹⁴ AGAD, WCPL, rkps 503, k. 15.

¹⁵ Jest to kurtka wojskowa o długich połach sięgających kolan.

¹⁶ Rodzaj chusty noszonej na szyi, pod kołnierzem munduru.

¹⁷ W źródłach występująca jako „gatki”.

¹⁸ AGAD, WCPL, rkps 503, k. 13.

¹⁹ Ibidem.

²⁰ *Źródła*, t. 1, s. 102.

²¹ AGAD, WCPL, rkps 503, k. 23.

oddziałów nasunęło się pytanie, czy do pułków piechoty w województwie płockim powinny zostać włączone bataliony Kurpiów? Wątpliwość tę rozwiało pismo KRzW do KRzSWiP z 19 stycznia 1831 roku. Pojawiło się w nim stwierdzenie: „bataliony Kurpiów w województwie płockim stanowić mają oddzielny korpus i do formujących się nowych pułków w temże województwie powoływani być nie powinni”²². 19 stycznia 1831 roku Komisja Województwa Płockiego w piśmie skierowanym do KRzSWiP opisywała swoje działania związane z formacją pułków. Dzień wcześniej miało miejsce spotkanie, w którym uczestniczyli przedstawiciele władz cywilnych oraz gen. Antoni Pawłowski²³, a także dowódcy obu formowanych pułków, płk Wacław Sierakowski i ppłk Józef Zboiński. Na wspomnianym spotkaniu uczestnicy postanowili zabezpieczyć zasoby województwa niezbędne do wyekwipowania oddziałów. Poza tym „zaproszono” część obywateli do komitetów ubiorczych znajdujących się w miejscach stacjonowania poszczególnych batalionów. Wtedy rozesłano także wzory ubioru dla obu pułków, które władze wojewódzkie otrzymały od KRzW²⁴.

W tym samym czasie, w Płocku, zdecydowano rozpisać składkę, która miała pokryć koszty umundurowania obu pułków piechoty formujących się w województwie. Wysokość składki określono na 4169 zł 6 gr²⁵.

Pułk 1. formował się w Płocku, gdzie znajdował się jego 1. batalion oraz sztab. Pozostałe bataliony znajdowały się w Dobrzyniu (batalion 2.) i Sierpcu (batalion 3.)²⁶. Sztab pułku 2. wraz z 1. batalionem stacjonował w miejscowości Lipce, zaś jego pozostałe bataliony w Skępem i Rypinie²⁷.

Koszt ubrania obu formowanych pułków określono na 354 744 zł²⁸. Ponadto, Komisja Województwa Płockiego informowała, że zdecydowano odstąpić od artykułu 8. dekretu z 10 stycznia, co miało przyspieszyć formowanie i wyekwipowanie oddziałów²⁹.

W tym samym czasie określono zasady obciążenia poszczególnych obwodów wyborem rekruta. W województwie płockim było sześć obwodów³⁰: płocki, pułtuski, ostrołęcki, lipnowski, mławski i przasnyski. Natomiast Gwardia Ruchoma dzieliła się na 10 batalionów stacjonujących w: Płocku, Pułtusku, Wyszku, Ostrołęce, Ostrowi³¹, Lipnie, Sierpcu, Płońsku, Przasnyszu i Mławie. W związku z tym w niektórych wypadkach batalion pobierał ludzi z dwóch obwodów. W celu

²² Ibidem, k. 40.

²³ Antoni Pawłowski – ur. 1781 r. w Tęgoborzy w Galicji. Karierę wojskową rozpoczął w wojsku Księstwa Warszawskiego. Uczestnik kampanii 1807, 1809, 1812 oraz 1813–1814. W Królestwie Polskim objął dowództwo 6. ppł. W 1828 r. został awansowany na stopień gen. bryg. W powstaniu listopadowym pełnił funkcję inspektora rezerwy piechoty, a następnie komendanta zakładu ogólnego piechoty.

²⁴ AGAD, WCPL, rkps 503, k. 42.

²⁵ Archiwum Państwowe w Płocku (dalej: APP), zespół: Archiwum miasta Płocka, rkps 323, k. 2.

²⁶ J. Ziółek, *Piechota...*, s. 168–169.

²⁷ Ibidem.

²⁸ Ibidem.

²⁹ AGAD, WCPL, rkps 503, k. 43.

³⁰ Jednostka podziału administracyjnego w Królestwie Polskim.

³¹ Dziś Ostrów Mazowiecka.

sprawiedliwego i sprawnego werbunku wybrano urzędników oraz obywateli, którzy mieli czuwać nad całym przedsięwzięciem.

Zadecydowano, że do 1. pułku piechoty pod dowództwem Wacława Sierakowskiego przekazani zostaną gwardziści z batalionów z następujących miejscowości: Płock – 426, Pułtusk – 481, Wyszaków – 567, Ostrołęka – 567, Ostrów – 250. Co w sumie dawało 2291 gwardzistów.

Do 2. pułku dowodzonego przez Józefa Zboińskiego przekazano następującą liczbę gwardzistów: Lipno – 481, Sierpc – 481, Płońsk – 481, Przasnysz – 481, Mława – 481, Ostrów – 231. Łącznie zadecydowano wybrać 2636 ludzi³².

Obciążenie w podziale na obwody przedstawiało się następująco:

Tabela 2
Rozkład poboru na poszczególne obwody

Obwód	Liczba poborowych
płocki	700
mławski	837
lipnowski	924
ostrołęcki	735
przasnyski	884
pułtowski	847
Ogółem	4927

Źródło: AGAD, WCPL, rkps 503, k. 46.

W celu usprawnienia ubioru pułków zarządzono, że każda gmina i wieś, z których został powołany rekrut, ma obowiązek dostarczenia w naturze bielizny, koszuli i butów³³. 25 stycznia 1831 roku KRzW oznajmiła KRzSWiP, iż kontyngent przewidziany dla województwa płockiego został powiększony o 349 głów. Takie zarządzenie spowodowane było faktem, iż miasto stołeczne nie było w stanie zrealizować nałożonego na nie obciążenia³⁴.

Tego samego dnia zmieniono numerację pułków. Pułki województwa płockiego otrzymały odpowiednio numery 17. i 18.

Istotnym problemem w procesie organizacji dwóch pułków piechoty był brak środków materialnych niezbędnych do umundurowania i wyekwipowania oddziałów. Jak już wcześniej wspomniano, całkowity koszt przedsięwzięcia oszacowano na 354 744 zł. Województwo nie posiadało niezbędnych pieniędzy, o czym informowało Komisję Rządową Przychodów i Skarbu (dalej: KRzPiS)³⁵.

³² AGAD, WCPL, rkps 503, k. 46.

³³ Ibidem, k. 48.

³⁴ Ibidem, k. 62.

³⁵ Ibidem, k. 74.

W kasie miejskiej Płocka znajdowało się jedynie 20 000 zł, które spożytkowano już na najpilniejsze potrzeby³⁶. Komisja wojewódzka zaproponowała, by KRzPiS przekazała w formie kredytu 150 000 zł na uformowanie obydwu pułków. Pieniądze miały zostać zwrócone z rozpisanej na mieszkańców województwa składki. Nie otrzymawszy odpowiedzi na pismo, komisja wojewódzka ponowiła prośbę 29 stycznia 1831 roku. Zaznaczała jednocześnie, że jeżeli ma zostać wykonany plan zakładający ubranie i wyekwipowanie pułków do 20 lutego, to pożyczka jest niezbędna. 2 lutego Komisja Województwa Płockiego kolejny raz apelowała o jasną odpowiedź w kwestii kredytu, motywując wielokrotne prośby troską o pośpiech mobilizacji³⁷. Niestety, projekt ten został odrzucony przez Radę Najwyższą Narodową³⁸. Pomimo kłopotów finansowych, władze wojewódzkie kontynuowały proces organizacji oddziałów, który z racji trudności materialnych opóźniał się w stosunku do przyjętego planu. 19 lutego 1831 roku Komisja Województwa Płockiego, w piśmie do KRzSWiP, informowała, że pomimo trudności w znacznym stopniu udało się wyekwipować organizowane oddziały. W 17. pułku piechoty brakowało: 147 wołosek, 107 par spodni, 820 furażerek, 8 halsztuchów, 920 par rękawic, 1661 par patronaszów oraz 1044 par obuwia. Jak można zauważyć, niedostatki były znaczne. Szczególnie dotkliwy był brak obuwia³⁹. Komisja wojewódzka tłumaczyła tak fatalny stan pułku kilkoma poważnymi trudnościami. Przede wszystkim dwa obwoły zostały zajęte przez nieprzyjaciela. Ostrołęcki w całości, zaś pułtuski częściowo. To w znacznym stopniu wpłynęło na możliwości województwa. Drugim problemem był fakt, iż na terenie województwa płockiego formację miały ukończyć pułki województwa augustowskiego⁴⁰, które w wyniku posunięć armii rosyjskiej były zmuszone opuścić swoje stanowiska. Brakom w liczbie koszul miał zaradzić sam pułkownik Sierakowski. Komisja wojewódzka przesłała mu 18 lutego 2340 łokci płótna na koszule, dodając, że w miarę możliwości dośle jeszcze materiał z magazynów. Koszt uszycia jednej koszuli miał wynosić dziesięć groszy⁴¹.

Pułk 17. nowej formacji uzbrojony był w większej części w kosy. Pomimo pewnych trudności, ostatecznie pułk został uzbrojony w kosy przerobione na broń, a komisja wojewódzka dostarczyła w tym celu 8800 drzewców⁴². Ponadto, z arsenału wydano obu pułkom po 400 karabinów, 1600 skałek i 9200 ładunków.

Formowanie i wyekwipowanie pułku 18. piechoty przebiegało znacznie sprawniej. Komisja Województwa Płockiego donosiła, iż „ubranie i oporządzenie pułku 18 piechoty dowództwa podpułkownika Zboińskiego jest także blisko końca”⁴³. Taki stan rzeczy wynikał z faktu, że pułk ten formowany był z rekrutów z obwodów mławskiego, lipnowskiego oraz płońskiego, a tereny te były wolne od nieprzy-

³⁶ Ibidem.

³⁷ Ibidem, k. 107.

³⁸ Ibidem, k. 81.

³⁹ Ibidem, k. 130.

⁴⁰ 23. ppl i 24. ppl.

⁴¹ AGAD, WCPL, rkps 503, k. 131.

⁴² Ibidem.

⁴³ Ibidem, k. 132.

jaciela. W związku z tym nie występowały trudności w dostarczeniu elementów ubioru i oporządzenia. Jak zaznaczały władze wojewódzkie, transport niezbędnych rzeczy z obwodów do miejsca formowania pułku w dalszym ciągu był w toku⁴⁴. Cztery dni później, 23 lutego, Komisja Województwa Płockiego informowała, że poczynione zostały znaczne postępy w ubraniu 17. pułku piechoty. W świetle raportu oddział otrzymał wszystkie brakujące wołoszki i halsztuchy. W kwestii pozostałych części ubioru i oporządzenia sytuacja kształtowała się następująco: brakowało 6 par spodni, 216 sztuk furażerek, 2 par rękawic, 1161 sztuk patrontaszów, 326 par obuwia oraz 18 786 łokci płótna⁴⁵. Ponadto, Komisja Województwa Płockiego oznajmiała, kiedy ma zamiar zaradzić pozostałym brakom. Do 24 lutego zobowiązywała się dostarczyć spodnie, rękawice i furażerki. W tym samym terminie komisja zapowiadała przekazanie 650 sztuk patrontaszów⁴⁶. Władze wojewódzkie tłumaczyły problemy z dostarczeniem ubioru faktem, iż część rzeczy oddały na potrzeby innych oddziałów na wyraźny rozkaz pułkownika Valentina de'Hauterive'a⁴⁷. Komisja zapewniła, że dołoży wszelkich starań, by formowanie obu pułków województwa płockiego zakończyło się powodzeniem⁴⁸.

Kolejnym istotnym problemem były kłopoty z osiągnięciem przewidzianej etatem liczby żołnierzy i oficerów. Etat nowych pułków piechoty przewidywał, iż w skład każdego oddziału miało wchodzić: 4 wyższych oficerów, 53 niższych, 216 podoficerów, 2355 szeregowych, 40 muzyków. Do tego dochodziło jeszcze 27 niefrontowych, w tym 4 oficerów i 23 pozostałych. W sumie każdy pułk etatowo liczył 2695 ludzi⁴⁹.

Stany pułków województwa płockiego na dzień 2 marca 1831 roku przedstawiały się następująco: pułk 17. pułku piechoty liczył 1835 żołnierzy i oficerów, zaś 18. pułku piechoty – 2357 żołnierzy i oficerów⁵⁰. W przypadku pułku dowództwa pła Sierakowskiego osiągnięto 68 proc. stanu etatowego, natomiast pułk 18. stanowił aż 87 proc. Tak słaby wynik 17. pułku należy tłumaczyć faktem, iż tereny, z których miał rekrutować do swych szeregów ludzi z Gwardii Ruchomej, zostały zajęte przez nieprzyjaciela w początkowej fazie kampanii. W związku z tym uzupełnienie braków, bez wyraźnych wskazówek ze strony władz, stało się niemożliwe. W celu zaradzenia brakom osobowym KRzW w piśmie do KRzSWiP z 9 marca 1831 roku zaleciła, by brakujących żołnierzy wybrać z batalionów Gwardii Ruchomej. Pułk 17. miał odebrać 820 gwardzistów, zaś 18. – 181. W sumie województwo płockie miało dać 1159 gwardzistów na dokompletowanie wymienionych pułków piechoty oraz uzupełnienie braków w 23. pułku piechoty⁵¹.

W marcu sytuacja wojenna spowodowała, że pułki musiały zmienić miejsce stacjonowania. 17. pułk piechoty liniowej udał się do Modlina. Natomiast 18.

⁴⁴ Ibidem.

⁴⁵ Ibidem, k. 146.

⁴⁶ Ibidem.

⁴⁷ Ibidem.

⁴⁸ Ibidem.

⁴⁹ J. Ziółek, *Mobilizacja...*, s. 118.

⁵⁰ Ibidem, s. 119.

⁵¹ ADAG, WCPL, rkps 503, k. 159.

na lewy brzeg Wisły. Jak wskazują raporty zgromadzone w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie oraz Bibliotece Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w Lublinie, pułk 17. stanowił garnizon twierdzy Modlin. Natomiast 18. brał czynny udział w walkach. Liczebność omawianych oddziałów podczas powstania zmieniała się w następujący sposób:

Tabela 3
Liczebność 17. pułku piechoty od marca do sierpnia 1831 roku

Okres	Liczebność
2 marca	1835
20–25 kwietnia	1515
5–10 maja	1515
1–5 czerwca	2039
5–10 lipca	2343
20–25 sierpnia	1824

Źródło: J. Ziółek, *Mobilizacja sił zbrojnych na lewobrzeżu Wisły 1830–1831*, Lublin 1973, s. 122–125.

Tabela 4
Liczebność 18. pułku piechoty od marca do sierpnia 1831 roku

Okres	Liczebność
2 marca	2357
20–25 kwietnia	2513
5–10 maja	2462
1–5 czerwca	2462
5–10 lipca	858*
20–25 sierpnia	1362**

* Jeden batalion w Modlinie.

** Straty spowodowane nieudaną wyprawą na Litwę.

Źródło: J. Ziółek, *Mobilizacja...*, s. 122–125.

Pod koniec marca komisja wojewódzka informowała KRzSWiP o rozwiązaniu problemów z ubraniem pułków. Władze wojewódzkie donosiły z dumą, iż niezależnie od ilości bielizny dostarczonej przez osoby wchodzące do pułku komisja wywiązała się ze swoich zobowiązań dotyczących tak koszul, jak i innych „efektów”. Co zaś się tyczyło obuwia, to dowódca pułku żądał początkowo po dwie pary na każdego żołnierza. Jednak urzędnicy, powołując się na zarządzenie

dyktatora z 10 stycznia 1831 roku, dostarczyli po jednej parze⁵². Pułk 18. – jak zaznaczały władze – nie odebrał co prawda kompletu ubioru przypadającego na żołnierza, jednak zakończył formowanie bez zgłaszania jakichkolwiek braków. Jak przypuszczali członkowie komisji wojewódzkiej, taki stan rzeczy wynikał z faktu, że województwo płockie było w znacznym stopniu obciążone działaniami wojennymi, a także musiało wspomagać inne województwa w formowaniu oddziałów. W związku z tym, mając na względzie dobro obywateli województwa, podpułkownik Zboński ograniczył swoje żądania do artykułów w ilości absolutnie niezbędnej do prowadzenia działań. Komisja zaznaczała przy tym, że jeżeli tylko dowódca 18. pułku piechoty zgłosi zapotrzebowanie na przysługujące mu elementy oporządzenia, to otrzyma wszystkie niezbędne rzeczy⁵³.

Podsumowując proces mobilizacji pułków piechoty w województwie płockim, należy stwierdzić, że natrafił on na wiele trudności. Część z nich, w wyniku działań podjętych przez władze wojewódzkie, udało się w pewnym stopniu przezwyciężyć (kłopoty materialne). Słaba liczebność pułku 17. była spowodowana niekorzystnym przebiegiem początkowego okresu kampanii, w wyniku którego zajęto część województwa płockiego. Późniejsza niewielka liczebność pułku 18. była wynikiem nieudanej wyprawy na Litwę. Oba omawiane pułki były słabo uzbrojone, dominowała broń drzewcowa, co negatywnie wpływało na możliwości bojowe oddziałów.

WYKAZ LITERATURY

Archiwalia

Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, zespół: Władze Centralne Powstania Listopadowego, rkps 503.

Archiwum Państwowe w Płocku, zespół: Archiwum miasta Płocka, rkps 323.

Literatura

Barszczewska-Krupa A. 1965. *Województwo kaliskie i mazowieckie w powstaniu listopadowym (1830–1831)*, Łódź.

Pawłowski B. 1931. *Źródła do dziejów wojny polsko-rosyjskiej 1830–1831*, t. 1, Warszawa.

Skarbek J. 2001. *Województwo lubelskie w powstaniu listopadowym 1830–1831*, cz. 1–2, Lublin.

Strzeżek T. 2006. *Kawaleria Królestwa Polskiego w powstaniu listopadowym. Mobilizacja i podstawy funkcjonowania w wojnie*, Olsztyn.

⁵² AGAD, WCPL, rkps 503, k. 187.

⁵³ Ibidem.

Tokarz W. 1994. *Wojna polsko-rosyjska 1830 i 1831*, Warszawa.

Ziółek J. 1973. *Mobilizacja sił zbrojnych na lewobrzeżu Wisły 1830–1831*, Lublin.

Ziółek J. 1976. *Piechota nowej organizacji w powstaniu listopadowym*, „*Studia i Materiały do Historii Wojskowości*”, t. 20.

Saletra W. 2006. *Krakowskie i sandomierskie w czas powstania listopadowego. Administracja, wysiłek zbrojny, postawa społeczeństwa*, Sandomierz.

STRESZCZENIE

W początkowym okresie powstania listopadowego można odnotować dążenia zmierzające do powiększenia sił zbrojnych Królestwa Polskiego. Powołanie pułków piechoty liniowej jest przykładem tego zjawiska. W województwie płockim sformowano dwa pułki piechoty liniowej, o kolejnych numerach 17 i 18. Głównymi trudnościami w czasie tworzenia oddziałów były braki w zaopatrzeniu i wyekwipowaniu. Oba pułki wzięły czynny udział w walkach 1831 roku.

Słowa kluczowe: powstanie listopadowe, piechota, województwo płockie.

SUMMARY

In the early days of the November Uprising can be noted efforts taken to expand the armed forces of the Polish Kingdom. Appointment of line infantry regiments is an example of this phenomenon. In the province of Plock it was formed two line infantry regiment, with consecutive numbers 17 and 18. The main difficulties when setting up branches were shortages of supply and equipping. Both regiments took an active part in the fighting insurgents.

Keywords: November Uprising, infantry, Province of Plock.